

Borsodi L. László
KAMÉLEONOK DIKTATÚRÁJA

Ferencz Imrének

*„Ott van a haza,
hol a haszon” (Biberach)*

1989 decemberében azt hittük, a diktátorral és feleségével annál a bizonyos falnál végleg kivézt a kommunizmus, de 1990 márciusában a vásárhelyi események bunkósbotjai, az agyonvert emberek látványa, a hatalom hazudozásai, később a forgatókönyv szerint megrendezett bányászjárások, majd a történelemcsinálók ügybuzgósága meggyőzött, csak a házaspár vézt el, a kommunizmus nem, hogy a demokráciának nevezett új szocializmust tulajdonképpen a régi világ kaméleonfigurái vezetik: gyárigazgatókból gyártulajdonosok, harcos pártaktivistákból emberjogi aktivisták és karitatív önkéntesek, besúgókból rózsafüzértársulat-vezetők, KISZ-tagokból cserkészek, marxista filozófusokból Szent Ágoston-szakértők lettek, ők ülnek elöl a templomban, ők ülnek hátul a templomban, ők szónokolnak minden március 15-i ünnepségen, ők beszélnek hazafiságról, hogy ne hagyjátok a templomot s az iskolát, ők aztán megmondják, miért és hogyan kell megmaradni, hát ebben, mi tagadás, jó példát mutatnak, ők aztán tényleg megmaradtak, ha a szülőföldet nem is, a jó fizetést megtartották maguknak, ők mondják meg, ki, miért, meddig magyar, és honnan nem, úgy beszélnek a honfoglalásról, mintha maguk is ott lettek volna, ők tudják legjobban, ki volt Szent István, holott nemrég még Koppány oldalán lobbiztak, ők tudják, mit jelentett a meghurcoltatás 56 miatt 59-ben, mit jelentett eudzséniához jutni, jegyre kenyeret, olajat venni, csak ők tudják, mit jelentett kiló húsért órákig sorban állni, hogyan kellett a szekuritátén nyilatkozatot írni és újraírni, ma már csak ők emlékeznek helyesen, csak ők látják, mi miért történt,

és csak ők tudják, miért jó ma kisebbségben a többség árnyékában élni, megegyezni, kiegyezni, hallgatni, elhallgatni, elhallgattatni, békés állam- és uniós polgárnak lenni, állami kitüntetések szerényen zsebre vágni, s ha az érdek úgy kívánja, a magyar állampolgárságot is megszerezni, mert csak ők tudják, mi mennyit ér, mi éri meg nekik, miért, kitől, kinek. És mi csak nézzük mindezt, csak ámulunk és hallgatunk, kezet fogunk velük, mosolygunk nekik, és újraválasztjuk őket, ha ők is úgy akarják. Hagyjuk élni, hagyjuk őket a nevünkben, miattunk és értünk, holott valójában helyettünk. Holott élni, halni sem tudunk már miattuk.

LÉPCSŐSOR FEL, LÉPCSŐSOR LE

A barátom akkor még nem a barátom:
már óvodások vagyunk, de ő nem tud járni,
babakocsiban hordozzák, már kinőtte,
abban taszítja az édesapja, majd szekérben
húzza a testvére, mikor kiszáll belőle,
mankóra támaszkodik, mint egy veterán,
kinek egyik lába hiányzik, s a másik lábának
a lábfeje, de neki mind a kettő megvan,
úgy, mint az egészségeseknek, csak
nem állhat rá egyikre sem, valami
betegsége van, nem tudják az orvosok
sem, nem tudják, valaha meggyógyul-e,
de aztán... egyesek csodáról
beszélnek, mások az orvosokat szidják,
hogy hiába volt az egész, nem is volt
beteg, mert amikor hetedikesek vagyunk,
a saját lábán végre elmehet
az osztálytársaival kirándulni,
de a Nagy Tóba majdnem belefutad,
egyik osztálytársa őt kimentti, a másik
osztálytársáért már nem tud
visszamenni, hetekig keresik,

dupla koporsóban hozzák haza,
amit nem áztatott ki belőle a víz,
a halott fiú édesanyja őket vádolja,
hogy szándékosan hagyták ott,
hogy nem akarták megmenteni,
hogy hagyták meghalni,
és miért neki kellett túlélnie, de
a barátom, aki már ekkor a barátom,
nem mond semmit, már nyolcadikosok
vagyunk, szintén a saját lábán elmegy
a kisszemináriumba felvételizni,
pap akarok lenni, mondja,
gyere te is velem, biztat, legyünk papok,
de én nem akarok pap lenni, én csak
ministrálni szeretek, veled szeretek
ministrálni, mondom, de pap lenni nem
akarok, mert mindenki azt szeretné,
és én nem akarom azt csinálni, amit
mindenki szeretne, te is szenvedsz,
mondom, szenved a latintól,
a romántól, a szigortól, a honvágytól,
miért nincsenek lányok, kérdezi,
gyere haza, biztatom, itthon vannak,
mert nem akarom látni, hogy szenved,
de ő marad, mert kitartó, akkor is,
amikor a kollégium mosdójában
megcsúszik, combnyaktörés, mondják
az orvosok, de helyben nem műtik meg,
irány Messze Városba, egy másik klinika,
maga a püspök jár közben,
hogy ott fogadják, lesz-e ebből láb,
jaj, talpra tud-e állni a fiam,
sopánkodik az édesanyja, több-
órás műtét, szegek, vasak, gipsz,
és hetek, hónapok következnek, otthon
fekszik a rugós ágyban, mindennap
beszélgetünk, a lányokról, arról

hogy pap lesz, hallgatjuk
a Metallicát, a Scorpionst, és ismét
hajnali kelés, cigi, latin, káromkodás,
szőlőszedés a tűző napon rosszullegig,
románból éppenérettségi, majd
kutyaakasztás a pincében,
négy év az ajtók mögött, és
irány, végre irány oda,
ahol azt tanulhatja, amit szeret,
és Isten szolgája lehet,
de először a tükör homályos
a reggeli ébredésnél,
majd a betűk kezdenek futni,
mosódni, szürkül délben
a flaszter, a folyosó, a szoba
délután, a szobatárs arca,
halványodnak a templomi fények,
már alig látlak, alig látom
anyámat, apámat, a testvéreimet,
a feleségemet, a gyermekeimet
sem fogom látni soha, soha,
foszló álmokképek, csobogó-csilingelő ízek,
fűszeres felület, de jobb, mint tolókokcsiban,
ha már lelket nem, jobb feszes feneket,
reumás vállat, visszeres vádlit masszírozni,
jobb, mint siketnek lenni, hajtogatja,
most vadvízi evezés, most magashegyi túra,
néma repülő, száguldó vonat az éjszakában,
a szemben ülő nő ámbra illata,
a tegnapi hang, akár egy írisz,
itt lelépünk, itt küszöb, itt járda,
itt lépcső kezdődik,
hosszú lépcsősor, fel,
hosszú lépcsősor, le,
innen már egyedül - - -

BÖNDI

Böndi a családneve volt, Böndinek nem is volt gúnyneve,
Böndit még a háta mögött sem csúfoltuk, mert ő úgy volt b,
mint a bimm-bamm, de nem akármilyen, hanem finom hangszerelésű,
férfiassága ellenére érzékenyen szóló, mély tónusú bimm-bamm,
és ő volt, rövid ő, kerek, mint a szemei, melyekből mindig derű áradt,
és n volt ő, zengzetes, nazális, vigasz a kopott, lakótelepi iskola falai
között,
és d, ahogy a mutató pálcája hegye a földet megérintette, mert
az is zöngésen,
még véletlenül sem t-sen koppant, és i volt, Böndi, így ni, körülvelt,
ránk kerekedett,
ránk feszült, a testünkön éreztük szelíd szavait, mint a bőrt, ha
le kellett hajolnunk
megfogni a cipőnk orrát, hogy jobban csípje fenekünket a pálcá,
mert az órát egy-egy rosszul sikerült, kamaszos beszéléssel megzavartuk,
de nem haragudtunk rá, mert Böndi a pálcázást vitaminnak nevezte,
a vitamint pedig illet megköszönni, és mi égő fenekünket fogva örömmel
köszöntük meg az ajándékot, ő pedig akkor is mosolygott, őszes haja
hullámozott,
feje pedig rövid nyakán előrebillent, és azt mondta, *egészségedre,*
szívesen máskor is,
és jött a máskor, fotoszintézisről, virágról, szárról, levélről, gyökérről,
vad- és háziállatokról,
és beszélt lelkesen az emberről, mert Böndi jól ismerte a növény-, az
állat- és
az embertant, de legfőképpen a gyerektant ismerte, érezte, azt akarta,
tudjunk,
azt akarta, legyünk pajkosak, vidámak, kíváncsiak, olyan órákat tartott,
amiben együtt volt szellem és önfeledtség, olyan gyerekkort akart nekünk,
amiben neki nem volt, nem lehetett része, mert Böndiről úgy hírlett,
árvaházban nőtt fel,
vad nevelők pofonjain és még vadabb társainak brutalitásán edződött a lelke,
egyenes, kissé merev testtartása, őzek kecsességét-riadalmát idéző
mondatai,

virágillatú kérdései, kérdései tőlem, rólam évtizedek múlva is,
és lehetőleg úgy kérdez,
hogy ne kérdezhessek vissza, hogy magáról hallgathasson, mert sejti, érzem,
legszívesebben csak a növényeiről, csak az állatokról, csak az emberi
testről beszélne,
de pontosan tudja, az idő ráncai nem engedik, s mert súlytalannak
érezem előtte szavaimat,
elhallgatok én is, csak magamban betűzgetem, B-ö-n-d-i, de hallgat a
bimm-bamm,
a kerek, a nazális, a zöngés, és hallgat az i-ben a rés, hallgat, hallgat,
hallgat,
Böndi léptei távolodnak, halványul, akár egy angyal az alkonyatban.

ÚJ WALESI BÁRDOK FELÉ (EGY MAGYARÓRA EMLÉKÉRE)

„Ti urak, ti urak!”, mert így kezdődött, „Elhullt csatában a derék –
No halld meg, Eduárd”, mert mivel is kezdődhetett volna mással,
mint Arany János balladájával, mert hogy is kezdődhetett volna
Arany nélkül, *A walesi bárdok* nélkül, épp a kommunizmusban,
látom, ahogy a padban felállva olvasom a fogalmazásomat, hatodikos vagyok,
de hogy mennyit értettem meg belőle, és mit írtam a műről,
nem emlékszem,
inkább csak a ritmusát hallottam, a ritmusa szól bennem évek múltán is,
ahogy „Léptet fakó lován”, és „Körötte csend, amerre ment”, és néma,
néma,
és ma már tudom, miért hallgatott a tanárnő, és miért csillogott a szeme,
hogy lehallgatott a kétfülű diktátor a falon, a poloskák a falban,
ma már tudom, semmi sem volt cinikusabb, mint azt kérdezni
a nyolcvanas években a kenyérért, olajért sorban állókról, hogy
„oly boldog-e rajt”,
ma már tudom, miért bókol a seggnyaló, hogy „valóban koronád”,
s hogy a hatalom miért nem elégszik meg azzal, mi „Szem-szájnak”,
s miért kell az is, mi az alattvaló lelkének hányingere,
hogy miért kellene vad és hal és bor mellé bárdok is, miért kell az ének,

hogy az elnyomás tűrhetetlen, hogy a királydicsőítésre hívott költők
azért bátrak,
mert ki merik mondani, „Te tetted”, hogy „özvegyek / Panaszja nyög belé”,
s hogy nem, nem, „Nem él oly velszi bárd”, ki önként megénekelné a hódítót,
kit méltán ér utol az átok, és megőrül, amiért ötszáz, nem egy, nem kettő,
ötszáz bárdot küld a halálba csak azért, mert nem hajbókoltak neki,
ma már tudom, minden hatalmaskodó egyszer így végzi, egyszer
meglakol – – –
csak azt nem tudom, mi lesz a sunyikkal, a háttérjátékosokkal, a zsaroló
kisistenekkel,
ki fogja felfedni arcukat, ki fog ujjal mutogatni rájuk, hogy ők azok,
hogy ők azok,
és ki fogja őket számon kérni, hogy mért teszik, és ki fogja őket
megítélni,
ha már nem lázad a csömörtől legyengült, ha már fásult az istenadta nép,
és ki fog *Új walesi bárdokat* írni a megalkuvó, a lelküket kofákként
áruló költőkről,
ki tudja, ki tudja.

Mettrai Pongchomporn: Másak vagyunk 2.
(*Thaiföld, 2019, rézkarc, foltmaratás, chine-collé, 44 x 81 cm*)
A 6. Székelyföldi Grafikai Biennálé fődíja